

Aan: **De minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs, Z.Exc. Drs. A.D. Wiersma**

Met afschrift aan: **De Commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer**

Betreft: Inhoudelijke reactie op uw brief d.d. 15 juli jl. m.b.t. primair voltijd HB-onderwijs

Bijlagen: input Plan van Aanpak, update/uitbreiding Situatieanalyse

Datum: 5 oktober 2022

Hooggeachte heer Wiersma,

Op 11 februari jl. hebben wij u de brandbrief gestuurd "Voltijd Primair Onderwijs voor hoogbegaafden", inclusief de situatietheorieanalyse voltijd primair onderwijs (PO) voor hoogbegaafden (HB) in Nederland van Loek Zonnenberg (voormalig partner van McKinsey). Hierop heeft u ons en de auteur van de situatietheorieanalyse op 15 juli jl. een antwoord gegeven en een reactie gestuurd naar de Tweede Kamer.

Op 22 juli jl. hebben wij u per brief laten weten een inhoudelijke reactie op beide stukken te zullen geven. Deze brief met beide bijlagen vormt onze inhoudelijke reactie en is in inhoudelijke samenwerking met de auteur van de situatietheorieanalyse tot stand gekomen. Inmiddels is het deelonderzoek op voltijd hb-afdelingen van de situatietheorieanalyse uitgebreid tot 550 respondenten (onder ouders en/of verzorgers van 550 leerlingen op voltijd hb-afdelingen) op 12 verschillende voltijd hb afdelingen. Daarnaast heeft hbscholen.nl werksessies gehouden met de directeuren van de 56 aangesloten scholen met voltijd hb afdelingen om praktische adviezen voor uw plan van aanpak op te halen. Wij zullen in deze brief de inzichten hieruit met u delen.

Allereerst waarderen wij het dat u de tijd hebt genomen onze brandbrief inclusief de situatietheorieanalyse in behandeling te nemen. Wij willen u expliciet en nadrukkelijk danken dat u de garantie geeft dat er niet nog meer bestaande voltijd hb-afdelingen omvallen. We zien overeenkomsten tussen onze brandbrief inclusief de situatietheorieanalyse en uw beide reacties, onder andere dat: 1) voltijd hb-afdelingen bestaansrecht hebben en een onmiskenbaar onderdeel vormen van een passend onderwijsaanbod, met name voor hoogbegaafden, 2) voltijd hb-afdelingen op reguliere scholen in lijn zijn met het inclusiever onderwijs gedachtegoed en 3) een Landelijk Kenniscentrum voor Hoogbegaafdheid wordt ingericht. We zijn ook zeer verheugd over uw toezegging om met u in gesprek te gaan en mee te mogen denken met uw plan van aanpak. We hopen uw uitnodiging hiervoor spoedig tegemoet te mogen zien.

Onze **kernboodschap** voor u is dat de oplossing die u voorstelt om passend begaafdenonderwijs voornamelijk in te richten met regulier onderwijs met plusklassen (en voltijd hb-afdelingen voor een klein deel van de begaafden) een goede oplossing is voor de ca. 7,5% meerbegaafde leerlingen in het PO, maar niet voor de ca. 2,5% hoogbegaafden. De tweede groep heeft voornamelijk voltijd hb-onderwijs nodig, zoals blijkt uit de situatietheorieanalyse. Beide groepen vormen samen de ca. 10% begaafden, maar zijn fundamenteel verschillend van elkaar, en dus ook in hun onderwijsbehoeften (zie situatietheorieanalyse schema A op p.4).

De problematiek en urgentie voor voornamelijk de hoogbegaafden is groot:

- Er zijn weinig plekken en lange wachtlijsten. Voltijd hb afdelingen van scholen staan onder druk en er vallen er steeds meer om¹, met als gevolg 1,5-2,5 duizend meer hoogbegaafde thuiszitters, beschadigde kinderen in het PO en toenemende kansenongelijkheid. Dit geeft grote druk op de toch al ernstig overbelaste jeugdzorg en druk op het reguliere onderwijs.
- Het onderwijs verkeert in crisis, een gezonde dosis realisme is daarom noodzakelijk. Er zijn onvoldoende leerkrachten voor voldoende en goede plusklassen en leerkrachten zijn overbelast. Een specialisatie erbij is daarom niet reëel. Bovendien is de docent voor de plusklas de eerste die elders wordt ingezet als er een docent tekort is. Hierdoor staat de doorgaande ontwikkeling van leerlingen ook in plusklassen enorm onder druk.
- Voltijd hb-afdelingen bieden passend preventief en curatief onderwijs en bundelen kennis en ervaring. Hiermee ontlasten zij het reguliere onderwijs en bieden passend, inclusiever onderwijs dat in het licht van het lerarentekort goedkoper, efficiënter en passender is. Dit is in het belang van zowel hoogbegaafde kinderen als leerkrachten en voorkomt dat ze uitvallen. Dit sluit ook naadloos aan op uw plannen voor het inzetten op de preventie van leerlingenverzuim, zoals u aangeeft in uw verzuimbrieven d.d. 15 juli, waarbij u schrijft dat een echt passend aanbod voor leerlingen 1 van de 3 belangrijkste actielijnen is.

Naast onze kernboodschap, willen wij u ook een aantal inhoudelijke reacties geven op uw interpretatie van onze brandbrief inclusief situatieanalyse:

- **(Hoog)begaafdenonderwijs: voor wie voltijd hb en voor wie plusklassen?**
 - Het is belangrijk om te differentiëren tussen *meerbegaafden* (7,5%) en *hoogbegaafden* (2,5%) in het PO - samen de ca. 10% begaafden. De groep hoogbegaafden (2,5%) heeft namelijk aantoonbaar een andere onderwijs- en ondersteuningsbehoefte dan de groep meerbegaafden², van belang vanwege het streven naar passend onderwijs. In dat kader wijzen we erop dat de door u genoemde SEO onderzoeken betrekking hebben op de totale groep van ca. 10% begaafden. De situatieanalyse van dhr. Zonnenberg heeft betrekking op de ca. 2,5% hoogbegaafden. In uw onderzoek gaat u voorbij aan dit onderscheid; beide onderzoeken vergelijken is appels met peren vergelijken, omdat deze onderzoeken fundamenteel van elkaar verschillende doelgroepen in scope hebben. Het gaat ons niet om de exacte definitie van (hoog)begaafdheid, maar wel om in kaart te brengen wie een andere onderwijsbehoefte nodig heeft en welke dat is. De situatieanalyse toont aan dat IQ een belangrijke risicovoorspeller is; hoe hoger het IQ, des te groter het risico om vast te lopen in het reguliere onderwijs (met plusklas) of thuis te komen zitten. Ook recent onderzoek bij SWV PO 20.01 van Dr. Willy de Heer³ heeft aangetoond dat hoe intelligenter (hoogbegaafd) een leerling is, hoe meer er sprake is van ernstiger problemen, meer (mis)diagnoses, meer behoefte aan zorg en meer uitval

¹ Zie onze brief d.d. 15 juli jl. en input PvA: Er zijn - voor zover ons bekend - 9 voltijd hb-voorzieningen deze zomer gestopt of uitgefaseerd, bovenop de 6 van vorig jaar en 4 die zijn omgevormd van preventief naar curatief.

² Zie artikel Vanessa Woods [Wood VR, Laycraft KC (2020) How Can We Better Understand, Identify, and Support Highly Gifted and Profoundly Gifted Students? A Literature Review of the Psychological Development of Highly-Profoundly Gifted Individuals and Overexcitabilities. *Ann Cogn Sci* 4(1):143-165].

³ Dr. Willy de Heer. (2022, september); *Helderheid. Onderzoek naar de witte vlekken in het dekkend aanbod van Samenwerkingsverband PO 20.01.*

uit school. **Hoogbegaafde** leerlingen blijken vooral vaak en erg last te hebben van stress (92%), lichamelijke klachten (84%), ernstige vermoeidheid (71%), slaapproblemen (67%) en depressiviteit (58%). Binnen de groep van ca. 2,5% hoogbegaafde leerlingen vormen o.a. uitzonderlijk hoogbegaafden (IQ 145+), creatief begaafden, dubbel-bijzondere hb-leerlingen en hb-leerlingen met minder doorzettings- en aanpassingsvermogen een nog groter risico.

- Daarnaast noemt u het IMAGE onderzoek; een onderzoek onder SWV's dat de kwaliteit van het zelf gecreëerde passend onderwijsaanbod beoordeelt. Door de opzet geeft dit onderzoek geen goed beeld van de dekkingsgraad en kwaliteit van het passend onderwijsaanbod doordat de ontvangers van het onderwijs, namelijk de ouders en de leerlingen, niet om hun mening is gevraagd (de onderzoeksopzet heeft mogelijk een slager keurt eigen vlees effect). Uit het onderzoek van Regioplan weten we dat er een gap is tussen wat een SWV/leerplicht passend vindt, en wat ouders passend vinden.⁴ De stem en invloed van leerlingen en ouders moet groter, zoals u ook aangeeft in uw brieven.
- U noemt dat de situatieanalyse stelt dat "Een deel van de hoogbegaafde leerlingen is gebaat bij een hoogwaardig aanbod in het primair onderwijs". Dit is niet juist. In de situatieanalyse staat vermeld dat "bij hoogwaardiger regulier PO zal bij een beperkte groep hb-leerlingen minder problematiek ontwikkelen (p.3). Dit is echt iets anders.
- U stelt dat wij alleen voltijd hb voorstaan. Ook dat is niet juist. Onze brandbrief inclusief de situatieanalyse stelt een oplossing voor in de vorm van een totaal dekkend aanbod dat o.a. voltijd hb afdelingen voor voornamelijk hoogbegaafden bevat naast andere interventies voor meerbegaafden, zoals plusklassen. Regulier, plusklassen (en andere deelinterventies) en voltijd HB zijn wat ons betreft complementair en supplementair.
- U wilt voor de hb-leerlingen in eerste instantie een passend aanbod realiseren d.m.v. plusklassen. Slechts een klein deel kan in het regulier en een deel kan met plusklassen, arrangementen of andere voorzieningen. Voor een aanzienlijk deel van de hb-leerlingen is echter alleen voltijd hb passend en dit heeft daarmee bestaansrecht. Bovendien is een groot deel van de hoogbegaafden vastgelopen in regulier met een plusklas.⁵ We zien in uw reactie geen inhoudelijke argumenten waaruit het tegendeel blijkt.
- U geeft aan dat u het geen goed idee vindt om voltijd hb-afdelingen (voorzieningen) direct te financieren, omdat binnen het stelsel van passend onderwijs schoolbesturen in een SWV hiervoor bestuurlijk en financieel verantwoordelijk zijn. Als Minister PO + VO bent u verantwoordelijk voor een dekkend aanbod in alle SWV's. Structurele financiële ondersteuning voor de ongeveer 100-110 voltijd hb-afdelingen is kritiek, zoals de situatieanalyse heeft aangetoond, aangezien het geld beoogd voor hb-onderwijs niet geoormerkt is en in de huidige situatie vooral gaat naar extra aanbod voor cognitief meerbegaafde leerlingen en onvoldoende

⁴ Jos Lubberman, Lianne Bertling & Suna Duysak. (2019, september). *Impuls thuiszittersaanpak: Onderzoek naar het verhaal achter de cijfers en de ambities van het Thuiszitterspact*. Regioplan. Zie ook: drs. Dirk Anton van Mulligen & drs. Kim Castenmiller. (2021, mei). *Analyse hoogbegaafdheidsketen Regio Tilburg*. Gemeente Tilburg.

⁵ Zie de samenvatting van de Situatianalyse voltijd PO voor hoogbegaafden, L. Zonnenberg, september 2022.

terecht komt bij voltijd hb-afdelingen. Door sluitingen zijn er deze zomer nog maar zo'n 100 voltijd hb-afdelingen over. Dit roept de vraag op hoe dit dan wel te organiseren? Van TLV's (toelaatbaarheidsverklaringen) zien we dat deze in de praktijk niet werken.⁶ Er zijn nu gemiddeld 1,3 voltijd HB-scholen per SWV over voor ongeveer 15% van de hb-leerlingen. Dit is niet dekkend te noemen. In onze input voor uw plan van aanpak doen wij daar concrete suggesties voor, o.a. een heldere richtlijn voor het aantal voltijd hb-scholen per SWV, te weten; één volwaardige voltijd hb-school met 150 leerlingen per 10.000 leerlingen in een SWV.⁷

- Inclusiever onderwijs en voltijd hb-afdelingen zijn niet strijdig, integendeel, voltijd hb-onderwijs op een reguliere school is juist heel inclusief! Dit type onderwijs speelt zich niet af op een aparte locatie voor speciaal onderwijs, maar op een reguliere school waar voldoende mogelijkheden zijn voor ontmoeting tussen reguliere en hb-leerlingen. Bijvoorbeeld bij het buitenspelen, gymmen, feesten, extra activiteiten of projecten, reken-verrijking of begeleiding van kinderen met leesproblemen.
- Een Landelijk Expertise Centrum was niet bedoeld om de rol van de Inspectie over te nemen, maar om het hb-onderwijs in het PO in Nederland te coördineren en voldoende aanbod en kwaliteit te garanderen
- U geeft aan te willen inzetten op de oprichting van ouder- en jeugdsteunpunten in ieder SWV en het vastleggen van het 'hoorrecht' om ouders en kinderen zelf een belangrijke stem te geven. Ook wij vinden het heel belangrijk dat kinderen en ouders gehoord worden! Daarbij tekenen we aan dat ouders en kinderen zelf aangeven dat ze méér en toegankelijke voltijd hb-plekken wensen en ze niet willen dat bestaande hb-scholen gesloten worden. Hiervoor verwijzen we graag naar de ondertekening van de *petitie voor voltijd hb-onderwijs* door ruim 4.200 ouders, de documentaire *Je kunt niet leren wat je al weet* van Jan Stap, het artikel *De zomervakantie in zonder zicht op passende onderwijsplek* van Kim Castenmiller en de interviews en enquêtes uit de situatieanalyse, waar ouders en kinderen zelf aan het woord komen.⁸

Meest recente inzichten uit de uitgebreide situatieanalyse (zie bijlage 1a en 1b)

Sinds februari heeft Loek Zonnenberg gewerkt aan een uitbreiding van de situatieanalyse zoals die in februari aan u werd aangeboden. Er is een uitgebreide verantwoording van de toegepaste methodiek beschikbaar en er wordt toegelicht waarom de methodiek zoals toegepast bij een aantal andere onderzoeken niet valide is (**zie bijlage 1a**). Verder is de respons uitgebreid van 361 naar meer dan 550 respondenten (12 scholen). Dit is ruim 10% van alle voltijd hb-afdelingen en -leerlingen (**zie**

⁶ SWV's willen geld besparen en/of de signalering is niet op orde. In veel regio's waar TLV's zijn ingevoerd komen er veel minder kinderen binnen in voltijd hb en worden ze te laat doorgestuurd. Ook is er in deze regio's een tendens om preventief voltijd hb weg te bezuinigen en alleen curatief/dubbel bijzondere zorg over te houden. Door het gebrek aan preventieve plekken en te laat doorsturen neemt vervolgens de zorgzwaarte van de kinderen die een TLV krijgen aanzienlijk toe.

⁷ Circa 1,5% van de leerlingen in het PO heeft voltijd hb nodig, dit komt neer op 150 leerlingen per 10.000, één volwaardige voltijd hb-afdeling met 8 klassen. Bestaande hb-scholen hebben nu gemiddeld maar 50 leerlingen. Een dekkend aanbod in ieder SWV is te realiseren door een uitbreiding van het aantal klassen op de bestaande scholen, i.c.m. extra hb-scholen, rekening houdend met een goede geografische spreiding en de populatie.

⁸ Zie [Petitie](#), [Documentaire Jan Stap](#), [Artikel Kim Castenmiller](#), [Situatieanalyse voltijd PO voor hoogbegaafden](#)

bijlage 1b). In de uitgebreide Situatietanalyse zien we dat alle conclusies van de eerder gepubliceerde rapportage standhouden:

- Er zijn lange wachttijden en grote reisafstanden om voltijd hb mogelijk te maken.
- ~90% op voltijd hb is overgestapt vanuit regulier, waarvan de helft in een plusklas zat.
- Na overstap is er een (zeer) sterke verbetering in de problematiek rondom leren en sociaal-emotioneel welbevinden (~45% minder zorgondersteuning), door de voltijd hb-school en dagelijkse omgeving met peers.
- Alleen voltijd hb is passend voor een aanzienlijk deel van de hoogbegaafden.

Er zijn ook nieuwe inzichten:

- Ontevredenheid onder ouders van hb-leerlingen over de plusvoorzieningen en hulp van SWV's.
- Ouders geven aan niet te willen dat voltijd hb-afdelingen worden afgeschaft, zoals nu gebeurt.
- Hoge mate van tevredenheid over de voltijd hb-scholen en deze worden door ouders aanbevolen met een zeer hoge NPS (net promotor score).

Inzichten uit de brainstormsessies met directeuren (zie bijlage 2)

Bovendien hebben gespreksrondes plaatsgevonden met directeuren van scholen met een voltijd hb-afdeling. Gezamenlijk hebben wij input opgesteld voor een concreet plan van aanpak met concrete oplossingen uit de praktijk op de volgende pijlers:

- Red voltijd hb-scholen (afdelingen) die op omvallen staan.
- Creëer een totaal dekkend passend (hoog)begaafden-onderwijs aanbod waar voltijd hb een onderdeel van is.
- Garandeer structurele financiële ondersteuning voor voltijd HB-onderwijs.
- Erken dat voltijd hb niet strijdig is met de inclusiever gedachte en verbeter de toeleiding.
- Combineer zorg en onderwijs

Deze 5 pijlers zorgen voor behoud van waardevolle expertise en voldoende plekken, directe afname van het aantal thuiszitters en het beroep op jeugdzorg en minder druk in het reguliere onderwijs en hb-onderwijs. Een uitgebreide uitwerking van de verschillende knelpunten en oplossingen bij deze thema's vindt u in bijlage 2.

Tot slot

Vooruitkijkend maken wij graag gebruik van uw toezegging om mee te mogen denken met uw plan van aanpak. Wanneer mogen wij de uitnodiging ontvangen?

Onze uitnodiging een afspraak te maken voor een werkbezoek aan een van onze scholen blijft uiteraard staan. Zo kunt u zelf kennis maken met de kinderen binnen het voltijd hb-onderwijs en de wereld achter onze brandbrief. Wij hopen van harte dat u op onze uitnodiging in wilt gaan.

Met vriendelijke groet,

Kees van Heesbeen
Directeur a.i. BS Kronenburgh
Rijswijk

Bert Wierenga
Directeur Quadratum
Rotterdam

Gerritje Snip
Coördinator Nova OBS Anne Frank
Leiden

Marjolein Kraal
Directeur Da Vinci
Eemland - Amersfoort

Caroline Beijers
Directeur Christiaan Huygens
Flevoland

Priscilla Oud Deinum
Directeur BS De Beekvliet
Velsbroek

Barbara Beers
Adjunctdirecteur KDC de Kloostertuin
Assen

Elvin Willemsen
Directeur Leonardo
Harderwijk